

До спеціалізованої вченої ради Д 26.062.20
Національного авіаційного університету

ВІДГУК

опонента, доктора наук з державного управління, професора

ПЕТРОЄ Ольги Михайлівни

на дисертацію БАРЗИЛОВИЧ Анастасії Дмитрівни

на тему: «Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління

1. Актуальність теми та її зв'язок з науковими програмами

У сучасних умовах розвитку суспільства найважливішим фактором існування та відтворення людського капіталу стає здоров'я нації. Охорона здоров'я у зв'язку з цим набуває особливої значущості, оскільки вона спрямована на відновлення та підтримку фізичного, психічного та соціального добробуту людей. Для ефективного розвитку ринку медичних послуг потрібне створення системи організації та управління закладами охорони здоров'я, адекватної сучасним, якісно новим умовам та відносинам.

Ринок медичних послуг відносять до ринків недосконалої конкуренції, у якому домінує небагато надавачів послуг, а вхід у медичну галузь нових виконавців обмежений високими бар'єрами. Тому за характером цієї галузі йдеться саме про олігополію. Для подолання вхідних бар'єрів учасники ринку медичних послуг повинні мати відповідну матеріально-ресурсну базу, пройти всі етапи, передбачені державним регулюванням, та відповідати встановленим чинним законодавством вимогам. Найбільш природним методом регулювання, що випливає з природи олігополії, є підтримання конкуренції на необхідному рівні, тому доволі актуальним питанням є подальший розвиток ринку медичних послуг та вплив на нього держави задля формування стійкого конкурентного середовища.

Відповідно до цього, державне регулювання ринку медичних послуг потребує перегляду методів та підходів, нового інструментарію вимагають вирішення питань інтеграції ресурсів, визначення спільних цілей, інтересів та точок взаємодії між усіма суб'єктами ринку медичних послуг. Існуючі нині механізми об'єднання ринкових інститутів (інтегровані бізнес-групи, мережеві об'єднання, асоціації та ін.), маючи низку переваг, не позбавлені істотних недоліків, що обмежують їх застосування у сфері охорони здоров'я.

Таким чином, тема дисертаційного дослідження, яка спрямована на вивчення та вирішення зазначених проблем, є актуальною та розвиває складну багаторівневу систему державного впливу, що складається з суб'єктів впливу (органів влади), об'єктів впливу (установ, що надають медичні послуги населенню на ринку) та технологій впливу (нормативно-правового, організаційного, фінансового механізмів, інформаційного забезпечення, методів та інструментів впливу) задля ефективної діяльності організацій та установ, що є учасниками ринку та надають, регулюють або споживають медичні послуги при ринковій кон'юнктурі, з метою забезпечення надання якісних медичних послуг населенню, підвищення рівня та якості життя.

Метою роботи є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні. Аналіз основного змісту дисертаційної роботи А.Д. Барзилович дає підстави стверджувати, що здобувач успішно вирішила поставлені дослідницькі завдання.

Тема роботи відповідає програмним документам, зокрема Стратегії національної безпеки України, введеної в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Стратегії людського розвитку, введеної в дію Указом Президента України від 2 червня 2021 року №225/2021, Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я, схваленої розпорядженням Уряду від 30 листопада 2016 р. № 1013-р, Цілям сталого

розвитку України на період до 2030 року, визначеним Указом Президента України від 30.09.2019 №722/2019 тощо.

Актуальність дослідження також підтверджується й використанням матеріалів автора у науковому напрямі кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом «Теоретико-методологічні основи становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні, й психологічні проблеми» (номер державної реєстрації 0113U007698); науково-дослідній розробці Національного авіаційного університету «Розроблення проектів нових ДБН «Будинки та споруди закладів охорони здоров'я», код згідно з ДК 015-97 код - код 1.219 (номер державної реєстрації 0121U113149); науково-дослідній розробці Громадської наукової організації «Міжнародний центр розвитку науки і технологій» «Європейські стандарти державного сервісу та їх впровадження в державну службу України» (номер державної реєстрації 0118U100221).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, та їх достовірність

Ретельний аналіз дисертаційної роботи Барзилович Анастасії Дмитрівни на тему: «Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні», реферату та наукових публікацій дозволяє дійти висновку про обґрунтованість отриманих наукових теоретичних та прикладних результатів та їх достовірність. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів, висновків також підтверджується послідовністю проведення наукового дослідження, його раціональною структуризацією. Логічна побудова дисертаційної роботи й ґрунтовність отриманих наукових положень з точки зору теорії та практики підтверджують достовірність наукових результатів. Здобувач на основі сформованої теоретико-методологічної бази досягнув основної мети дослідження, що додатково відзначає комплексність та завершеність дисертаційної роботи.

Основні положення дисертації, а також висновки та практичні рекомендації відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження.

Здобувачем систематизовано суттєвий обсяг матеріалу, що дозволило зробити висновки про основні тенденції розвитку ринку медичних послуг, представлено авторські дані, які обґрунтовують з наукової точки зору визначені у дослідженні напрями його розвитку та державного регулювання. Поряд з цим, можна відзначити й високий рівень аргументованості наукових положень та прикладних рекомендацій.

В дисертаційній роботі широко застосовувалися сучасні методи дослідження, зокрема порівняльного аналізу; якісного аналізу та синтезу, логічного узагальнення, логіко-діалектичного методу пізнання, історично-логічного методу, методів системного аналізу та синтезу, порівняння, абстракції, систематизації, міждисциплінарного підходу та системного аналізу, SWOT-аналізу тощо, забезпечило системність, комплексність, повноту та достовірність отриманих даних.

Дисертаційна робота включає вступ, 5 розділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Її структура є логічною, інформативною та характеризується чіткістю та лаконічністю викладення матеріалів дослідження, а також відповідає меті та задачам. Також встановлено, що реферат підготовлено відповідно до встановлених вимог та повноцінно відображає основний зміст дисертаційної роботи. Текст реферату не містить положень, які не знайшли відображення у дисертаційній роботі.

У вступі представлено контент дисертаційної роботи, зокрема актуальність теми, її зв'язок з науковими темами та програмами, мета та задачі дослідження, його предмет та об'єкт, інформаційна та методологічна база проведення, елементи наукової новизни, практичне застосування отриманих результатів, характеристика їх оприлюднення та апробації, особистий внесок здобувача, характеристики структури та обсягу дисертаційної роботи.

Перший розділ «Теоретичні засади державного регулювання ринку медичних послуг» засвідчив, що проблематика функціонування ринку медичних послуг та його сегментів широко досліджувалася вченими, проте

саме державне регулювання даного ринку недостатньо вивчено. Здобувачем на основі систематизації існуючих понять та різноманітних підходів сформовано відповідний понятійний апарат («ринок медичних послуг», «державне регулювання ринку медичних послуг»), окреслено особливості медичної послуги як предмету купівлі-продажу, визначені принципи та моделі державного регулювання ринку медичних послуг.

У другому розділі **«Методологія державного регулювання ринку медичних послуг в умовах сучасних викликів»** цікавими є методологічні засади державного регулювання ринку медичних послуг та їх візуалізація у формі моделей базової інституційної структури системи забезпечення медичного обслуговування в Україні на основі західного досвіду та комплексного механізму регулювання ринку медичних послуг. Також здобувачем обґрунтовано важливість ролі страхового посередницького інституту, обґрунтовано необхідність розробки регуляторних методів та інструментів обмеженого впливу держави, проте, із зрозумілими та конкретними напрямками впливу на діяльність учасників ринку. Окремо підкреслено необхідність перегляду цінового регулювання.

У третьому розділі **«Аналіз механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в сучасних умовах»** здійснено оцінювання нормативно-правового, організаційного та фінансового забезпечення функціонування ринку медичних послуг в Україні. При цьому акцент зроблено саме на джерелах фінансування закладів охорони здоров'я та реалізації принципу «гроші йдуть за пацієнтом». Виявлено неможливість здійснення статистичного аналізу фінансування внаслідок запровадження системи державних гарантій та в цілому багатовекторність джерел фінансування.

Четвертий розділ **«Ефективність державного регулювання ринку медичних послуг в умовах системних реформ»** містить оцінку трансформації ринку медичних послуг в умовах пандемії COVID-19, а також моніторинг ефективності, можливостей та обмежень розвитку державного

регулювання ринку та якості медичних послуг в Україні. Зокрема, авторською розробкою є механізм оцінювання рівня якості надання медичних послуг (с. 304-306) та важливою є рекомендація здобувача щодо запровадження державно-приватного партнерства на ринку медичних послуг (с. 266, 310-311).

П'ятий розділ «**Стратегічні напрями вдосконалення державного регулювання ринку медичних послуг в Україні**» містить обґрунтування концептуальних засад державного регулювання ринку медичних послуг, запропоновану модель і визначено актуальні механізм державного регулювання ринку медичних послуг у період реформування в системі «пацієнт – лікар – суспільство – держава», сегментування ринку медичних послуг на основі взаємодії суб'єктів в результаті дії ринкового механізму та систематизацію інструментів державного регулювання прямого і непрямого впливу. Окремою важливою складовою авторських напрацювань п'ятого розділу є опис розробленого оригінального інструменту реалізації комплексної моделі державного регулювання ринку медичних послуг в Україні – «медичного коворкінгу» та його впровадження у практику. Слід зазначити що автор не тільки обґрунтував та апробував цей інструмент, а й визначив, в яких сегментах медичних інституцій він може мати найбільшу користь, а також запропонувала доповнення та уточнення до нормативно-правової бази, що можуть полегшити його імплементацію.

У висновках узагальнено основні отримані наукові положення та результати дисертаційної роботи.

3. Наукова новизна одержаних результатів

При аналізі результатів, отриманих здобувачем, а також положень, що виносяться на захист, слід підкреслити високий рівень їхньої наукової новизни, яку характеризує те, що вперше:

– запропоновано науковий підхід до формування та реалізації державного регулювання ринку медичних послуг в Україні, що передбачає: запровадження концептуальних засад державного регулювання ринку

медичних послуг; обґрунтування структури комплексного механізму державного регулювання сталого розвитку; формування концептуальної моделі функціонування комплексного механізму державного регулювання медичних послуг в умовах змін та реформування;

– розроблено Концепцію державного регулювання ринку медичних послуг, яка складається з таких структурних елементів, як: місія; мета; цілі та завдання; принципи; функції; структура суб'єктів та об'єктів регулювання; інституційне забезпечення; механізми оцінювання і моніторингу виконання. Метою розроблення даної Концепції є оптимізація системи державного регулювання ринку медичних послуг задля задоволення потреб суспільства у підходах, методах і засобах попередження негативних наслідків розвитку хвороб, наданні якісних та доступних медичних послуг та розвитку системи охорони здоров'я, спрямованої на підвищення якості і тривалості життя громадян у постійно змінних умовах;

– сформовано модель комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг, що включає: нормативно-правовий, інституційний, організаційно-адміністративний, економічний, фінансовий, ресурсний, інформаційно-комунікаційний підмеханізми та описує структуру, взаємозв'язки та систему відносин між елементами структури і учасниками ринку, які підпадають під регуляторний вплив держави. На відміну від існуючих у даній моделі серед учасників ринку медичних послуг, які в той же час є суб'єктами регулювання, виокремлено окрему групу посередників – страхових організацій.

Низка наукових теорій, досліджень та дефініцій у дисертаційній роботі удосконалено та набули подальшого розвитку.

Основні положення, що виносяться на захист, обґрунтовані, доведені та докладно розкриті у поданій дисертаційній роботі.

4. Практичне значення результатів дослідження

Практична значимість дисертації полягає у можливості широкого використання отриманих результатів при розробці та просуванні заходів

впливу держави на ринок медичних послуг для профілактики захворювань та збереження здоров'я населення, унормуванні конкурентної ситуації тощо. Напрацювання автора використано у практичній діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств та організацій, зокрема:

– Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством розвитку громад та територій України, Міністерством у справах ветеранів України – для удосконалення державної політики у відповідних сферах при наданні медичних послуг та послуг із реабілітації населення, актуалізації потреб територіальних громад у забезпеченні закладами охорони здоров'я, удосконалення системи цифровізації послуг;

– Департаментом охорони здоров'я Харківської державної обласної адміністрації, Лозівською міською радою Харківської області – для аналізу нормативно-правового механізму державного регулювання ринку медичних послуг на рівні регіону та покращення медичного обслуговування населення;

– Державною установою «Київський міський центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України», Комунальним некомерційним підприємством «Київська міська клінічна лікарня швидкої медичної допомоги» Департаменту охорони здоров'я Київської міської державної адміністрації – при розробці пропозицій до проектів нормативно-правових актів, стратегій, програм та концепцій у сфері забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, громадського здоров'я, біологічної безпеки та біологічного захисту, захисту населення від інфекційних хвороб, розвитку мережі закладів охорони здоров'я;

– Громадською організацією «Офіс ефективного регулювання» – при підготовці аналітичних матеріалів щодо медичної реформи;

– Навчально-науковим центром «Інститут біології та медицини» Київського національного університету ім. Тараса Шевченка – під час формування навчально-методичного комплексу освітнього компоненту, проведення аудиторних занять та підготовки магістерських робіт;

– Товариством з обмеженою відповідальністю «Привітна клініка» – при розробці Стратегії розвитку закладу як суб'єкта господарської діяльності та апробації оригінального інструменту надання медичних послуг населенню – «медичного коворкінгу», за результатами якої інструмент модифіковано з додаванням інституційних важелів впливу для забезпечення контролю якості послуг та засвідчено його ефективність в контексті детінізації доходів, прозорого оподаткування, оптимізації адміністрування послуг, стимулювання професійного розвитку працівників та мінімізації корупційних ризиків.

5. Повнота викладення результатів в опублікованих працях

Матеріали дисертаційного дослідження були належним чином оприлюднені. Основні положення дисертації знайшли відображення у 43 наукових статтях, у т.ч. 1 монографія; 28 наукових статей, із них 18 наукових статей у наукових фахових виданнях України; 6 наукових статей у виданнях, внесених до наукометричних баз даних Scopus та Web of science; 4 статті у зарубіжних виданнях держав ОЕСР. Науково-методичні розробки та пропозиції прикладного характеру також пройшли апробацію на 14 науково-комунікативних заходах.

Аналіз представлених публікацій здобувача дозволяє дійти висновку про те, що опублікування результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук Барзилович Анастасією Дмитрівною повністю відповідає Вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 23 вересня 2019 року № 1220.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому дисертаційну роботу позитивно, а також відзначаючи отримані здобувачем наукові результати, які повною мірою відображають особистий внесок здобувача у теорію та практику державного

управління, зазначимо окремі недоліки у побудові дослідницького матеріалу, а також дискусійні питання, що потребують пояснень з боку здобувача.

1. У першому розділі недостатньо проаналізовано взаємозв'язок ринку медичних послуг із суміжними ринками, а лише наведено їх перелік та стислу характеристику (табл. 1.5, с. 86-88). Вважаємо це недостатнім, адже здобувачем у дисертаційній роботі відзначено залежність ринку медичних послуг від суміжних, особливо в контексті державного регулювання.

2. Другий розділ дисертації доцільно було б посилити характеристикою міжнародних аспектів, що безпосередньо впливають на конфігурацію моделей державного регулювання сфери охорони здоров'я, адже Україна має дотримуватися вимог низки політичних документів, які формують базис державного регулювання ринку медичних послуг. Особливо важливим у цьому питанні є врахування вимог ЄС.

3. У третьому розділі, на нашу думку, недостатня увага приділена іманентним рисам конкуренції на ринку медичних послуг (вхідні бар'єри, асиметрія інформації, ефект масштабу тощо), якими варто доповнити чинники, що обумовлюють застосування державою тих чи інших методів, інструментів та підходів до регулювання цього ринку.

4. У цілому здобувач недостатньо розглядав вплив цифровізації на ринок медичних послуг, що можна вважати значним упущенням, адже це забезпечує якість надання медичної допомоги, в т.ч. й високотехнологічної, рівень прийняття рішень з державного втручання та можливість структурних інституційних перетворень, що підвищує доступність медичних послуг.

5. У п. 4.1 проведено SWOT-аналіз ринку медичних послуг (табл. 4.10, с. 264-266), який визначив сильні та слабкі сторони, а також можливості та ризики, що притаманні цьому ринку в процесі реформування. Проте варто було б наголосити також на ролі соціального маркетингу у формуванні здорового способу життя та зниженні навантаження на медичну систему.

6. У п. 5.1 (с. 315-334) здобувачем сформовано Концепцію державного регулювання ринку медичних послуг задля створення здорового суспільства.

Погоджуючись із її контентом у цілому, водночас зауважимо про необхідність врахування у ній такого суттєвого фактору розвитку як медичний туризм, що може стати як деструктивним чинником, так і мотиватором розвитку ринку медичних послуг України.

Вказані дискусійні моменти не знижують високу оцінку якості та відповідності встановленим вимогам поданої дисертаційної роботи та науково-практичну значимість її результатів.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Барзилович Анастасії Дмитрівни на тему: «Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні» є завершеною науковою працею, в якій отримані науково обґрунтовані результати, що дозволяють комплексно вирішити проблему ефективного впливу держави на ринок медичних послуг України. Реферат повною мірою відповідає матеріалу, представленому в дисертаційній роботі, відображає її основні положення, зміст, висновки та практичні рекомендації.

Дисертація відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197), та Вимогам до оформлення дисертації (наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40), а її автор – Анастасія Дмитрівна Барзилович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, завідувач відділу дослідницької
діяльності університетів Інституту вищої
освіти НАПН України

О.М. ПЕТРОС

Як опонент засвідчую.
Завідувач відділу науково-організаційної та кадрової роботи
Інституту вищої освіти НАПН України.
Петрос О.М.
Стефанська Т.В.

10.05.2023р